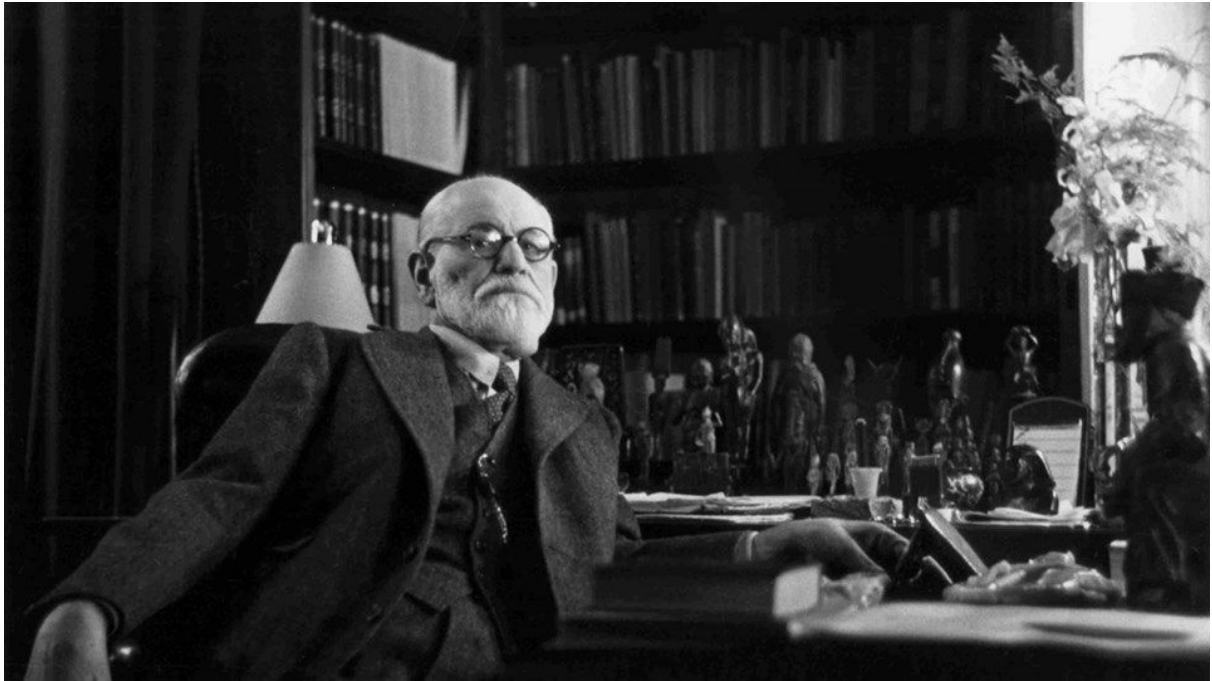

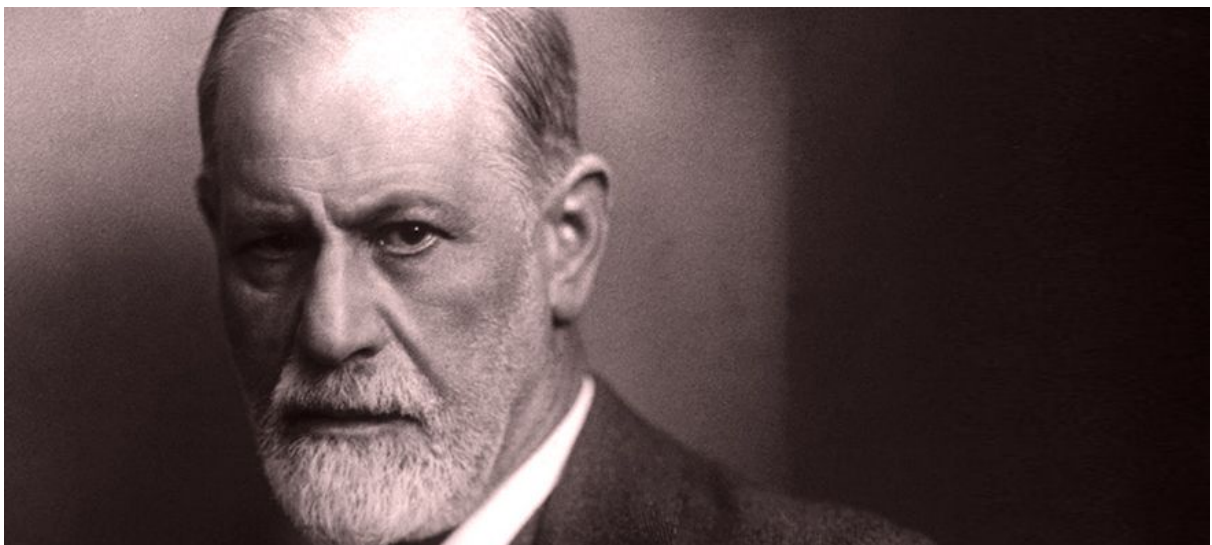
Фройд і Україна

Наталія Наливайко

До дня народження Зигмунда Фрейда.

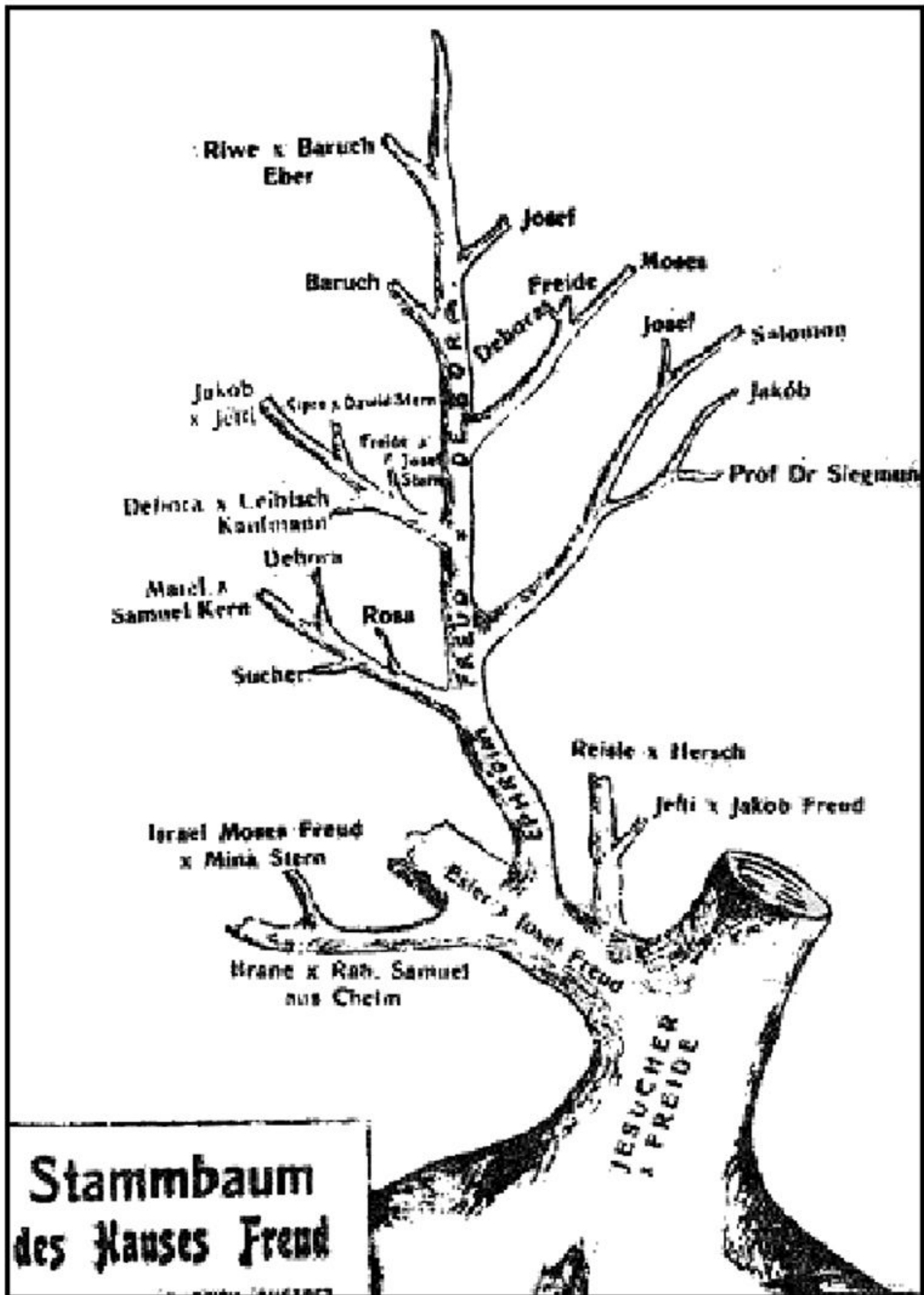
День народження Фрейда – скажете ви, вузькопрофесійне свято психоаналітиків, ну і трохи ще інших психо-фахівців. Що там про нього писати в такому виданні? Святкуйте собі тихенько, якщо так вже хочеться. Насправді, це не зовсім так. Тим більше для нас, українців.

Сам Зигмунд Фройд в роботі “Вступ до психоаналізу” висловив думку, що протягом свого розвитку людству довелося витерпіти два тяжкі удари, які завдала наука по їх наївному самолюбству. Перший, пов'язаний з іменем польського вченого Коперника, стався тоді, коли наука відкрила, що наша земля – не центр усесвіту, а лише невеликий фрагмент світобудови. Другого удару завдало вчення Чарльза Дарвіна, який показав, що людина не є унікальним, відмінним від усього живого видом і тому не може претендувати на якесь особливе місце в світі. Ну, а третього і найдошкульнішого удару людське прагнення величчї зазнає, скромно пише Фройд про свої відкриття, внаслідок психологічних досліджень, які доводять що людина не в змозі повністю контролювати власне життя за допомогою розуму. Навпаки, люди – іграшка в руках несвідомих сил, непідвладних контролю свідомості. Таким чином, «Коперник перемістив людство з центру світу на його околицю, Дарвін змусив його визнати свою спорідненість з тваринами, а Фройд довів, що розум не є господарем у власному домі» (Gay. 1988. P. 580).

Отже, почавши досліджувати підвалини людської психіки – позасвідоме – Фройд дає народження такому грандіозному явищу світової культури як психоаналіз. Відомо, що Фройд жив і творив у Відні, де написав переважну частину свого доробку. Кожен зацікавлений в психоаналізі і навіть звичайний турист знає цю адресу: Австрія, Відень, Берггасе, 19. А про те, що родина Фрейда пов'язана з нашими землями згадують мимохідь, та й то ототожнюючи Україну з Росією. Аж так, що в певних професійних колах активно обговорюється тема “русскості Фрейда” (В. Лейбін).

Ми ж, ризикуючи своїм дивацтвом наразитися на скепсис і жарти, зважимося сказати, що психоаналіз має українське коріння. Проте, при уважному дослідженні і бажанні встановити істину, виявиться, що це не таке вже й велике дивацтво, тому що батьки хлопчика на ім'я Сигізмунд Шломо Фройд, який з'явився на світ 6 травня 1856 року в місті Фрайберг (зараз — Пршибор, Чехія), були родом з України.

Та спочатку дослідимо прізвище “Фройд”, що також має свою історію. Родинне дерево Фройдів, що було укладено в 1914 році на основі

написів на надгробках єврейського кладовища в Бучачі, що на Тернопільщині, та ряду інших документів, вказує на те, що перша згадка означувача, пов'язаного з прізвищем Фройд, відсилає нас у 1710 рік. Відповідно до родинного дерева Зигмунда Фройда, прізвище Фройд пішло від жіночого імені Freide. Це було ім'я важливої жінки, прабабусі Шломо Фройда (діда Зигмунда), яка мешкала в Бучачі. 1710 рік зазначений як орієнтовний рік її народження. В той час євреї ще не мали прізвищ. І Австрійська імперія стала першою державою, яка запровадила обов'язкове надання євреям спадкових прізвищ. Започаткували цей процес імператорські патенти 1787, 1789 і 1805 рр. Ці документи чітко встановлювали, що нові прізвища мусли походити з німецької мови, причому заборонялося використовувати «старі» прізвища єврейськими мовами. Оскільки, запроваджуючи німецькі відповідники прізвищ євреїв, офіційна влада одночасно бажала «зв'язати» своїх єврейських підданих з «високою» німецькою культурою, то з 1 січня 1788 р. усі євреї, передусім голови родин, зобов'язувалися користуватися новими прізвищами в усіх царинах суспільного буття.

Таким чином ім'я Freide стає прізвищем Freud, що за вимогою закону вимовляється на німецький манер, тобто Фройд. Вперше прізвище Фройд було прийнято в 1787 році.

Отже, питання як вірно вимовляти українською Фройд чи Фрейд, (останнє перейшло в українську через російськомовні переклади), втрачає свою актуальність. Оскільки німецька мова набула широкого вжитку серед українських інтелектуалів на початку двадцятого століття, то й писали вони, відповідно, Фройд. Так, в основному, передавали прізвище вченого українською й ті його послідовники, що працювали з доробком науковця на територіях, де російська мова не була поширена, наприклад в Галичині. Крім того, так вимовляє своє прізвище сам вчений у документальному фільмі, що транслюється у Лондонському будинку-музеї Фройда на Марсфілд Гарденз, 20: Зигмунд Фр'ойд.

Написи на могильних плитах єврейського кладовища в Бучачі свідчать про те, що принаймні 4 покоління предків Фройда по лінії батька до

Шломо Фройд мешкали в Бучачі. Зокрема, його прадід Єфроїм Фройд. Там народився й дід психоаналітика, Соломон (Шломо) Фройд.

Ще в достатньо молодому віці заради продовження освіти Соломон Фройд переїздить у місто Тисмениця, що на Івано-Франківщині. Треба зазначити, що Тисмениця у ті часи була містом, населеним різними народами – поляками, євреями, українцями, німцями, вірменами. У Тисмениці була єврейська школа – єшива, у якій вивчали Талмуд і заради якої і приїхав до Тисмениці Соломон. Там він і одружився із Пессель (“Пеппі”) Хофманн. 1815 року в Тисмениці народився єдиний його син Якоб – майбутній батько Зигмунда Фройда. Для того, щоб уникнути війни, в 1832-му році Соломон оженив Якоба, якому ледь виповнилося 17 років, з донькою сусідів Саллі Канер. У подружжя з’явилися сини, два старші брата Зигмунда Фройда, Еммануель (1833) та Філіп (1835).

Фройди займалися комерцією. Серед бізнесменів того часу велику репутацію комерційного міста мав Фрайберг (теперішній Пршибор) у Чехії, що славився своїм текстилем. Соломон став компаньйоном свого тестя – торговця Авраама Гофмана, але Соломон не виявляв великих здібностей до комерції, тому охоче поступився місцем у сімейному бізнесі своєму сину Якобу. У Галичині вони купували мед, шкіру, сало. Везли товар до Фрайберга, збували тамтешнім гуртовикам. Компаньйони купували там вовняні тканини, фарбували їх і продавали в галицьких містечках.

Тесть діда Фройда, Соломона Фройда, Авраам Гофман згадував, що з огляду на його поважний вік, а також через те, що йому вже важко самому справлятися з усіма проблемами, яких не бракує у торговельному ремеслі, він запросив у компаньйони свого онука, і щоб займатися комерцією, дістав від Височайшого уряду міста Лемберга паспорт терміном на один рік для себе та свого онука.

Інтереси справи вимагали постійної присутності у Фрайберзі. У 1840 році у віці 25 років Якоб Фройд залишає Тисменицю. Найкоротший шлях до Фрайберга склав 400 км, який сім’я каретою долала через гори. 24 червня 1844 року Гофман звернувся до магістрату цього міста

по дозвіл для себе та Якоба оселитися там. За два тижні клопотання задовольнили. Обидва компаньйони з родинами оселилися у Фрайберзі. А Соломон Фройд залишився доживати віку в Тисмениці. Там і помер у лютому 1856-го.

Між тим, Якоб Фройд, у 1855 році у справах приїхавши до Відня, знайомиться з родиною Натансонів, що були майже його земляками – походили з міста Броди, що на Львівщині. Якоб сватається до їхньої дочки – Амалії Натансон, майбутньої матері Зигмунда Фрейда.

Могила батьків Зігмунда Фройда (знімка Тараса Піняжка)

Сім'я її батька проживала на цих територіях з 17 століття. Вони були відомими в регіоні торговцями і раввинами.

Сама Амалія, за відгуками її онука Мартіна, ”типова польська єврейка” і, “звичайно не та, яку б ми могли назвати ‘леді’”, але дотепна і високоосвічена”, народилася 18 серпня 1835 року у Бродах, де її батьки – Яков і Сара, уроджена Віленц – тоді мешкали. Потім вони виїхали до Відня, а звідти мати з дочкою і двома братами – до Одеси, де Амалія жила до 16 років, оскільки її мати була одеситкою. Потім мати з донькою і двома молодшими синами повернулася до Відня. Проте, у столицю Австро-Угорщини родина перебралася не у повному складі: в Одесі залишилися два старших брати Амалії Герман, брокер, і Натан. Останні дослідження повідомляють, що вони обидва брали участь у Віденських повстаннях і врятувалися від арештів тільки завдяки тому, що повернулися в Одесу, де стали доволі успішними.

В кінці життя Сара Натансон знову виїхала до Одеси до одного із своїх синів, де і прожила до глибокої старості.

З офіційної біографії Зігмунда Фройда, укладеної Ернстом Джонсом, ми дізнаємося, що його літній батько в липні 1883 року відвідав Одесу в справах бізнесу. Підприємство мало бути прибутковим і заробити принаймні “декілька сотень гульденів” (говорить Джонс), але воно провалилося. Очевидно, що в Одесі були люди, на яких Яков міг розраховувати. Наприклад, його заможний швагер Герман Натансон.

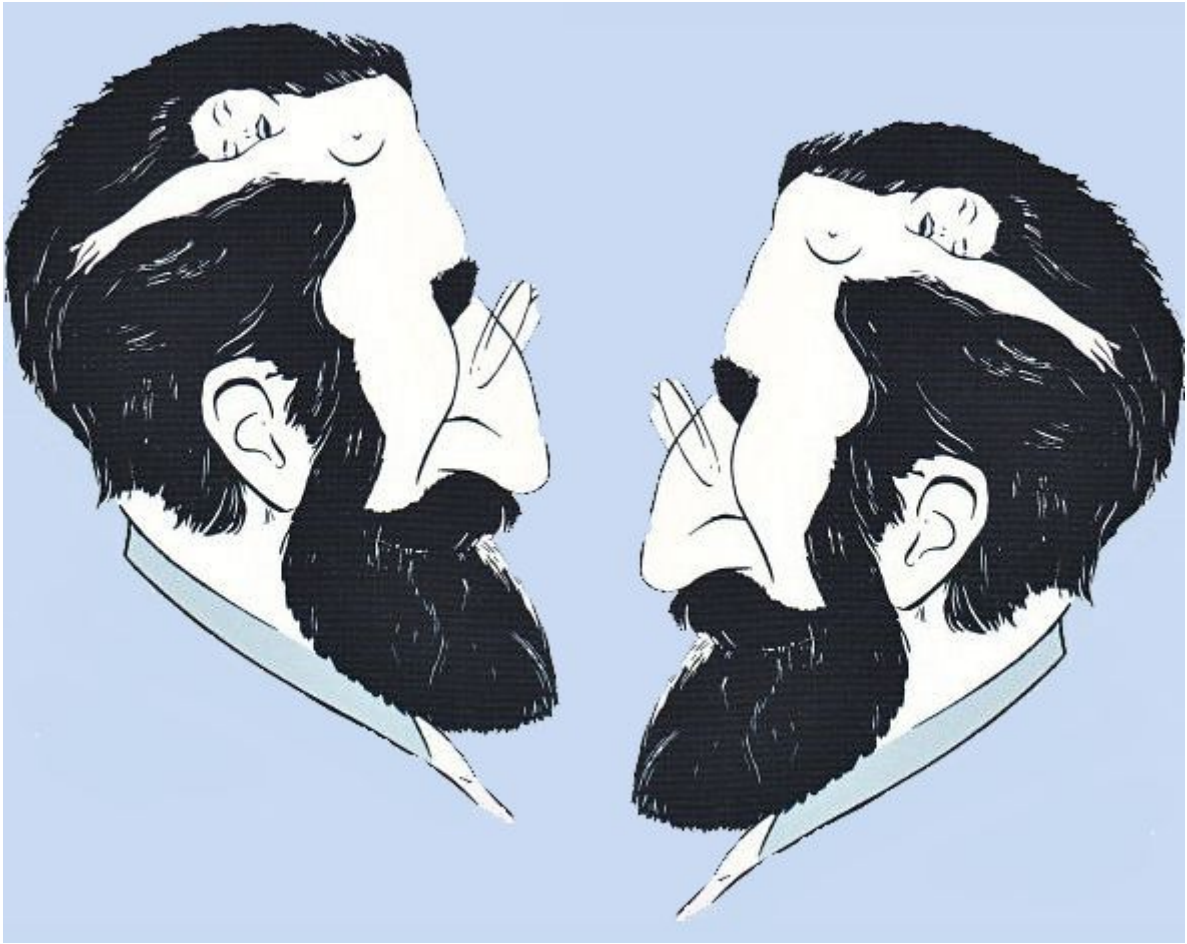
Один із одеських дядьків Фройда, Натан, мав дочку, яка була одружена з лікарем. Можна задатися питанням, чи посприяли вони якомусь ранньому визнанню психоаналізу в медичній спільноті Одеси в 1909 році. Адже сам Фройд писав Юнгу, що в Одесі почалася “маленька місцева епідемія психоаналізу”.

У науковій біографії Фройда є також ще один факт, що пов'язує його з Україною. 1910 року одеський психоаналітик Леонід Дрозденс привіз на лікування до Фройда 24-річного випускника Одеського університету Сергія Панкеева — видатного пацієнта Фройда. Випадок Панкеева великою мірою продемонстрував максимальні можливості психоаналізу. Протягом роботи, що тривала чотири роки (кожного дня, крім вихідних та відпусток), були сформовані центральні поняття методу.

Однак, важливо не тільки це. Історія стосунків Фройда із Панкеевим показала справжні межі здатності австрійського психоаналітика до розуміння представників культури, з якою його так щільно пов'язувала історія власної родини, але від якої він досить сильно дистанціювався внаслідок стереотипів, що домінували у західних країнах. Саме з приводу лікування Сергія Панкеева Фройд написав: «Особистісні риси, чужий нашому розумінню національний характер дуже ускладнювали необхідність вчутися у характер хворого». Фройд усвідомлював обмеження можливостей психоаналітичних інтерпретацій в умовах аналітичної взаємодії різних рідних мов аналітика і пацієнта, навіть якщо для спілкування на аналітичній сесії обирається спільна мова.

Саме Сергій Панкеев, народжений у Каховці, і відомий в психоаналізі як “Людина-вовк”, здобув популярність як найвідоміший пацієнт Зигмунда Фройда. Книга Фройда “З історії одного дитячого невроту” присвячена саме йому.

Але це вже зовсім інша історія...

07.05.2020